

ЗВІТ
ПРО УЧАСТЬ ГОЛОВИ КОМІСІЇ НОТАРІАЛЬНОЇ ПАЛАТИ УКРАЇНИ
З МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У РОБОТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ
НОТАРІАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ТА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ
КОМІСІЇ З ЄВРОПЕЙСЬКИХ СПРАВ МСЛН

Європейська Нотаріальна Академія 05 червня 2025 року в Парижі провела круглий стіл на тему: «ПОЗАСУДОВЕ ПРОВАДЖЕННЯ: НОВІ ГОРИЗОНТИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ОСІБ ТА СІМЕЙ. Яка роль і які завдання покладаються на нотаріусів?»

Робота Європейської Нотаріальної Академії почалась з привітальних промов Президента Паризької палати нотаріусів П'єра ТАРРАДА, Генерального секретаря МСЛН Тьєррі ВАШОНА.

Далі Президент Комісії з європейських справ МСЛН Валентина Рубертеллі продовжила із презентаційними ремарками щодо теми Позасудове провадження «як ключового напрямку сучасної правової політики в європейських державах, що передбачає поступове перенесення частини юрисдикційних повноважень із судової системи до альтернативних, менш формалізованих та більш доступних правових механізмів. У цьому процесі роль нотаріусів є не лише важливою, але й стратегічною. Як незалежні, неупереджені та фахово підготовлені правники, нотаріуси здатні ефективно забезпечувати юридичну безпеку та баланс інтересів сторін у делікатних сферах — таких як сімейне право, захист уразливих осіб, спадкування, опіка, а також управління майном недієздатних чи відсутніх осіб».

I. У вступній частині до теми круглого столу Генеральний секретар МСЛН Тьєррі ВАШОН висвітлив основні завдання нотаріусів у контексті позасудового провадження, а саме:

- **Медіація та запобігання конфліктам**, зокрема у сфері сімейних правовідносин;
- **Підготовка та посвідчення юридичних актів**, що забезпечують згоду сторін та юридичну визначеність без звернення до суду;
- **Здійснення функцій опікуна чи наглядача над майном** — відповідно до національного законодавства;
- **Підтримка доступу до правосуддя для вразливих категорій осіб** — у тому числі шляхом надання правової інформації та дій, що не вимагають судового втручання;
- **Забезпечення юридичної безпеки транзакцій у рамках реформи сімейного та спадкового права**, підкресливши, що нотаріат у процесі позасудового провадження постає не як заміна судової системи, а як її надійний партнер і доповнення і це відкриває

нові горизонти як для суспільства, так і для самої професії — вимагаючи від нас глибшої експертизи, ще більшої відповідальності та високих етичних стандартів.

II. Модератор круглого столу Президент Комісії з європейських справ МСЛН Валентина Рубертеллі **анонсувала сфери, в яких нотаріуси залучені до захисту осіб та сімей,** та доповідачey, а саме:

1. Захист вразливих осіб — як-от неповнолітніх та дорослих із частковою або повною втратою дієздатності. Одним із ефективних інструментів запобігання необхідності судового втручання є **довгострокова довіреність** (lasting power of attorney), яка дозволяє заздалегідь визначити особу, уповноважену діяти в інтересах довірителя у разі втрати ним здатності до самостійного прийняття рішень.

По цьому питанню виступила **Матільда Лодьє, нотаріус Франції**, делегат КЕС, яка розповіла про те, що Французьке право передбачає можливість укладення так званого **“mandat de protection future”** — акту, який дозволяє особі ще до настання недієздатності призначити довірену особу, що у майбутньому буде представляти її інтереси.

• **Переваги:**

- уникнення судової процедури призначення опікуна;
- збереження автономії особи;
- гнучкість у визначенні обсягу повноважень.

• **Обмеження:**

- довіреність набирає чинності лише після підтвердження факту втрати дієздатності;
- потребує нотаріального посвідчення та медичного висновку.

Про те, що у Польщі наразі опрацьовується **реформа**, спрямована на впровадження механізму довгострокової довіреності — **“pełnomocnictwo rejestrowane”**, яка запроваджує ефективний позасудовий механізм захисту осіб, які в майбутньому можуть втратити дієздатність, створює **спеціальний реєстр** довіреностей для забезпечення прозорості та юридичної визначеності, зменшує навантаження на суди, надає більшу гнучкість для сімей у питаннях опіки та інтегрує нотаріальний механізм у систему соціального захисту, доповив Шимон Колодзей, нотаріус у Польщі, делегат САЕ.

Ален Дел'єж, нотаріус Бельгії, делегат КЕС, розповів, що у Бельгії вже діє **extrajudicial lasting power of attorney**, що дозволяє громадянам заздалегідь подбати про своє майбутнє у разі втрати дієздатності.

Особливість бельгійської моделі в тому, що:

- довіреність складається у нотаріуса та набуває чинності без звернення до суду;
- нотаріус виконує функцію контролю та оцінки обставин, що дають підстави для її активації;

- реєстрація у централізованому реєстрі забезпечує надійність і доступність даних для відповідних органів.

Жоан-Карлес Родрігес Міньяна, Віце-президент КЕС, нотаріус Андорри, розповів, що у правовій системі Андорри **визначення моменту активації довгострокової довіреності** залежить від встановлення факту часткової або повної втрати дієздатності особи, що заздалегідь уклала відповідну довіреність. Довіреності набувають чинності лише після підтвердження втрати здатності ухвалювати рішення. Нотаріус зобов'язаний перевірити відповідну медичну документацію та інші обставини, що свідчать про необхідність введення довіреності в дію.

Хосе Ігнасіо Гонсалес Альварес, Віце-президент КЕС, нотаріус Іспанії, додав, що іспанська система передбачає участь нотаріусів у процесі **відкриття заходів правового захисту**, зокрема у формі:

- фіксації волевиявлення особи щодо майбутнього захисту;
- оцінки обсягу дієздатності особи, що може бути частково обмеженою;
- документування медичних висновків і висловлення юридичної позиції щодо необхідності вжиття заходів.

Сабріна Беллоні, нотаріус Італії, делегат КЕС, в свою чергу відмітила, що в Італії нотаріус може брати участь у процедурі **надання дозволів на вчинення правочинів**, якщо це відповідає найкращим інтересам неповнолітніх чи недієздатних осіб.

До таких дій належать:

- продаж або купівля нерухомого майна;
- прийняття або відмова від спадщини;
- управління майном в інтересах вразливої особи.

Бертран Бассевіль, віце-президент КЕС, нотаріус Франції, доповів, що у Франції нотаріуси мають широкі повноваження в рамках здійснення правочинів від імені вразливих осіб. Їхні функції охоплюють:

- попередню юридичну оцінку доцільності дій, які мають бути вчинені;
- аналіз відповідності правочину інтересам особи;
- формалізацію згоди або дозволу з урахуванням особливого правового статусу сторони.

2. Розірвання шлюбу за взаємною згодою та врахування найкращих інтересів дитини (французька та румунська моделі)

По цій темі **Стефан Давід, нотаріус Франції,** зробив коротку презентацію до **французької моделі**, заявивши про те, що французька система передбачає можливість розлучення за взаємною згодою без судового розгляду, якщо:

- між подружжям **немає спору** щодо майна та дітей;
- сторони укладають **нотаріальну угоду** про розірвання шлюбу;
- кожна сторона має **окремого адвоката**, який підтверджує інформовану згоду.

Переваги французької моделі:

- Швидкість та спрощення процедури;
- Зменшення навантаження на суди;
- Поважання автономії подружжя;
- Залучення нотаріуса як гаранта законності.

Обмеження французької моделі:

- Не застосовується у випадках, коли є **неповнолітні діти, щодо яких існує спір**;
- Потребує високого рівня відповідальності з боку обох сторін;
- Є ризик нерівності, якщо одна сторона має перевагу (економічну або юридичну).

Особлива увага в моделі приділяється **захисту інтересів дитини**: рішення має враховувати потреби, проживання, контакт з обома батьками, аліменти, виховання.

По цій темі **Оана Розенберг, нотаріус Румунії**, зробила коротку презентацію до **румунської моделі**, заявивши про те, що у Румунії також можливе **розірвання шлюбу за взаємною згодою** поза судом, у тому числі через нотаріуса, якщо:

- обидва подружжя подають спільну заяву;
- подружжя **не має неповнолітніх дітей** — у такому випадку рішення ухвалює нотаріус;
- якщо є неповнолітні діти — **обов'язково долучається орган опіки**, який оцінює, чи дотримані права дитини.

Переваги румунської моделі:

- Ефективність, простота, менше витрат;
- Повага до приватного життя;
- Залучення нотаріуса як неупередженого фахівця.

Обмеження румунської моделі:

- У разі спору про виховання дітей або поділ майна справа переходить до суду;
- Участь органу опіки може уповільнити процедуру, але необхідна для **захисту дитини**.

Загальні висновки:

1. **І Франція, і Румунія** впровадили процедури розлучення без участі суду, якщо є згода сторін і немає спорів.
2. В обох країнах ключовим критерієм залишається **найкращий інтерес дитини**, з окремими гарантіями участі адвокатів (Франція) або органів опіки (Румунія).
3. Обидві моделі демонструють **тенденцію до децентралізації** та гуманізації розлучення, з акцентом на захист вразливих членів родини — насамперед дітей.

3. Зміна шлюбного майнового режиму подружжя з урахуванням найкращих інтересів сім'ї

На прикладі Франції цю тему розкрила **Каролін Жінгліnger-Пояр, нотаріус Франції**, делегатка САЕ, а саме:

у Франції шлюбні партнери мають право змінити свій **шлюбний майновий режим** протягом шлюбу, якщо така зміна відповідає **інтересам сім'ї**, включаючи інтереси дітей та майнову стабільність. Зміна режиму можлива:

- за **взаємною згодою подружжя**;
- через **нотаріальну угоду**;
- після **перевірки відповідності інтересам сім'ї**.

Шлюбний режим визначає правовий режим власності між подружжям. У Франції найпоширеніші режими:

1. **Режим спільності майна (communauté réduite aux acquêts)** — майно, набуте під час шлюбу, є спільним.
2. **Роздільність майна (séparation de biens)** — кожен володіє своїм майном окремо.
3. **Режим участі у прирості (participation aux acquêts)** — змішаний режим.

Існує наступна процедура зміни шлюбного режиму:

- письмова угода укладається в нотаріуса;
- якщо в подружжя є **неповнолітні діти**, нотаріус має переконатися, що зміна **не порушує інтереси дітей**;
- у разі можливого впливу на права третіх осіб (кредиторів) — **обов'язкове опублікування змін** у спеціальному реєстрі;
- у деяких випадках потрібна **судова перевірка**, якщо є попередні шлюбні договори або заява з боку третіх осіб.

Як притримується принцип “найкращих інтересів сім'ї”?

При розгляді питання зміни шлюбного майнового режиму нотаріус оцінює, чи:

- новий режим забезпечує **краще управління майном**;
- враховано **права та захист дітей**;
- зміна не завдає шкоди одному з подружжя або потенційним спадкоємцям;
- нові умови дозволяють краще адаптуватися до обставин (відкриття бізнесу, купівля спільної нерухомості, захист активів).

Закінчила свій виступ Каролін Жінгліnger-Пояр **висновками**, що:

- французьке право дозволяє **гнучке регулювання майнових відносин у шлюбі**, за умови забезпечення прозорості та інтересів усіх членів родини;
- **нотаріус** відіграє ключову роль як гарантія правової безпеки та збалансованості інтересів;

- захист **найкращих інтересів сім'ї** — ключовий критерій при будь-якій зміні шлюбного режиму, особливо якщо в родині є **неповнолітні діти**.

4. Мирне врегулювання конфліктів шляхом медіації

На прикладі Австрії цю тему висвітлив у своїй доповіді **Бернхард Ендль, нотаріус Австрії**, делегат САС, заявивши, що у сучасній австрійській правовій системі **медіація розглядається як альтернатива судовим розглядам**, яка спрямована на **мирне врегулювання спорів** між сторонами за допомогою нейтрального посередника — **медіатора**.

Медіація в Австрії активно застосовується у справах:

- сімейних конфліктів (розлучення, опіка, спадщина);
- спадкових спорів;
- майнових та договірних конфліктів;
- корпоративних непорозумінь між партнерами чи спадкоємцями бізнесу.

Основні принципи австрійської моделі медіації це:

Добровільність — сторони самі вирішують, чи звертатися до медіатора.

Нейтральність — медіатор не є стороною у спорі й не нав'язує рішення.

Конфіденційність — все сказане в межах медіації не може бути використано в суді.

Рівність сторін — обидві сторони мають рівні права у процесі.

Юридична обов'язковість — якщо сторони дійшли згоди, вони можуть оформити її як нотаріальну угоду, що має силу виконавчого документа.

У Австрії нотаріуси можуть:

- виступати як **сертифіковані медіатори** (за наявності відповідної підготовки);
- **ініціювати медіацію** як шлях вирішення спору між клієнтами;
- **засвідчувати результати медіації** у вигляді нотаріального акта — що робить домовленість юридично зобов'язуючою.

Це особливо ефективно у спадкових, шлюбних і корпоративних конфліктах.

Які переваги моделі:

- **Швидкість** — конфлікти вирішуються значно швидше, ніж у суді;
- **Зниження витрат** — фінансові витрати менші порівняно з тривалими судовими процесами;
- **Збереження стосунків** — підходить для родинних і партнерських спорів, де важливо зберегти комунікацію;
- **Гнучкість** — сторони самі формулюють рішення, а не отримують його зверху.

Таким чином австрійський підхід демонструє ефективність **медіації як інструмента врегулювання конфліктів** із мінімальними втратами для сторін.

Нотаріуси відіграють ключову роль як правові фасилітатори, що допомагають формалізувати домовленості.

Модель є зразковою для впровадження в інших юрисдикціях, де важливо поєднати **правову визначеність і людську чутливість** у вирішенні спорів.

III. Сфера та зміст повноважень нотаріуса в галузі особистого та сімейного права.

Софі Потентьє Ріос, юридичний консультант МСЛН, в своєму виступі визначила ключові аспекти підходів у регулюванні особистих та сімейних правовідносин у різних країнах світу, де нотаріуси відіграють **різну роль**, і де зберігається загальна тенденція — **розширення їхньої компетенції** у цій сфері.

Так у деяких юрисдикціях нотаріуси мають **широкі повноваження** у справах про шлюбні договори, розлученнях за згодою, в питаннях усиновленнях або опіки, при посвідченні довіреностей, в питаннях спадкування, а також у складанні попередніх рішень на випадок втрати дієздатності.

Вона підкреслила **превентивну функцію нотаріату** — забезпечення правової визначеності та запобігання конфліктам.

Зазначила про важливість збереження **нейтральності та правового балансу**, особливо в питаннях із залученням вразливих осіб (неповнолітніх, осіб з інвалідністю, людей похилого віку).

2. Презентація “Білої книги з прав дитини” Комісії з прав людини МСЛН

Доповідачка:

Альмудена Кастро Хірона, Президентка Комісії з прав людини МСЛН, презентувала **“Білу книгу з прав дитини”** (Посібник з кращих практик у рамках міжнародного нотаріату для забезпечення правової визначеності у транскордонній батьківській підтримці з метою захисту дитини).

Вона визначила, що **метою документа** було:

- Надати нотаріусам у різних країнах **кращі практики** щодо юридичного супроводу справ, що стосуються **захисту прав дітей**, особливо у транскордонних ситуаціях.
- Забезпечити **правову визначеність у питаннях батьківської відповідальності, опіки, аліментів, тимчасового чи постійного переміщення дитини за кордон**, у тому числі в умовах конфлікту, міграції чи розлучення.

Основні положення «Білої книги»:

- описано **рекомендовані дії нотаріуса** при роботі з міжнародними справами щодо дітей, зокрема:
- правильне документальне оформлення батьківської згоди;

- врахування міжнародних договорів (Гаазька конвенція, Конвенція ООН про права дитини);
- взаємодія з органами опіки та іншими юрисдикціями;
- наголос на **перевагах нотаріального акту** як юридичного інструмента, що дає змогу уникнути тривалих судових процедур і гарантує безпеку дитини.

Важливість для нотаріусів:

- посилює **роль нотаріату в захисті прав дитини**;
- сприяє **міжнародній уніфікації підходів** до правової допомоги неповнолітнім;
- визначає нотаріуса як важливого учасника **правозахисної інфраструктури** у питаннях, що стосуються дітей.

Під час відкриття пленарної сесії Комісії з європейських справ 06 червня 2025 року із вітальною промовою виступили:

Бернар Савуре, Президент Вищої нотаріальної ради Франції, який наголосив на:

- історичній ролі французького нотаріату у формуванні принципів правової безпеки;
- важливості міжнародної співпраці між нотаріатами різних країн для спільного реагування на виклики, зокрема у сфері захисту прав людини та сімейного права;
- підтримці ініціатив, що сприяють зміцненню гуманітарної функції нотаріуса в сучасному світі.

Ліонель Галліє, Президент Міжнародного союзу латинського нотаріату, який акцентував на:

- глобальній місії МСЛН як платформи для обміну найкращими правовими практиками;
- ролі нотаріуса не лише як правового фахівця, а й як **гаранта прав людини** у приватних правовідносинах;
- необхідності адаптації нотаріальних функцій до змін у сімейних структурах, міграційних процесах та цифровізації.

Валентина Рубертеллі, Президентка КЕС (Нотаріальна академія Європи), яка в своїй промові слугувала урочистим відкриттям заходу, зацентрувала на:

- окреслення теми Академії – **роль нотаріуса у сфері особистого та сімейного права**, з фокусом на захист вразливих категорій (дітей, осіб з обмеженою дієздатністю);
- підкреслення значення **практичної взаємодії між європейськими та позаєвропейськими нотаріатами**;
- заохочення до професійного обміну, аналізу законодавчих моделей і пошуку спільних рішень.

П'єр Таррад, Президент Паризької палати нотаріусів, який привітав учасників у Парижі, відзначивши:

- важливість міста як **історичного та юридичного центру** європейського континенту;
- роль Паризької палати в просуванні інновацій та збереженні традицій нотаріату;
- особливу честь для Франції приймати фахівців із різних країн для обговорення таких чутливих та актуальних тем, як **медіація, захист дітей, транскордонні сімейні справи та шлюбні угоди**.

Далі було затвердження протоколу засідання КЕС в Барселоні, що відбулося 17–18 жовтня 2024 року.

Наступним було заслухано доповіді **основних делегатів САЕ** з коротким описом законодавчих нововведень та ситуацій у нотаріатах їх країн, зокрема щодо:

- нових змін у сфері позасудового провадження (нові повноваження, що були надані або скасовані);
- нововведень у сфері **нових технологій** (розвиток електронного нотаріату та нотаріальних дій дистанційно).

Далі був короткий огляд досліджень та тематичних напрямів, представлених КЕС.

Бернар Басевіль, віце-президент КЕС, відповідальний за дослідження, у своїй доповіді представив **підсумковий аналіз дослідження щодо процесу позасудового провадження** — поступової передачі окремих повноважень від судової влади до нотаріату.

Особливу увагу він приділив:

- прикладам з країн, де нотаріуси вже виконують функції щодо розлучень, спадкових справ, узаконення документів;
- ролі нотаріуса у розвантаженні судової системи;
- викликам гармонізації процедур у різних країнах.

Валентина Рубертеллі, міжнародна координаторка Теми 2 – Позасудове провадження, презентувала хід підготовки доповіді та ключові напрями обговорення на Конгресі у Берліні.

Зокрема:

- необхідність **визначення єдиних рамок** для розширення повноважень нотаріуса;
- приклади найкращих практик країн Європи;
- підготовка **порівняльного аналізу моделей позасудового провадження**, що будуть представлені на Конгресі.

Хосе Ігнасіо Гонсалес Альварес, віце-президент КЕС, у співпраці з Фондом континентального права (Fondation pour le Droit Continental) представив проміжні результати дослідження, що стосується:

- ролі нотаріуса в забезпеченні правової визначеності у цивільно-правових угодах;
- важливості нотаріального акту як гаранта законності та превентивного механізму при укладенні угод;
- можливості посилення ролі нотаріуса в умовах цифрових транзакцій.

Жоан Карлес Родрігес Міньяна, віце-президент КЕС, представив синтез дослідження щодо представницьких повноважень юридичних осіб, а саме:

- законодавчого регулювання повноважень представників компаній у різних юрисдикціях;
- ролі нотаріуса у верифікації, реєстрації та контролі повноважень юридичних осіб;
- значення прозорості в корпоративному управлінні;
- рекомендацій щодо підвищення уніфікації нотаріальних процедур при посвідченні дій від імені компаній.

Маріанна Папакіріяку, віце-президентка КЕС, презентувала проміжний синтез інформації щодо оплати професійних послуг нотаріуса, який містив:

- порівняння тарифних систем у країнах континентального нотаріату;
- виклики щодо забезпечення доступності нотаріальних послуг і водночас фінансової стійкості професії;
- тенденції до прозорого та стандартизованого тарифоутворення;
- вплив конкуренції та цифровізації на структуру нотаріального гонорару.

Ален Дельсж, нотаріус Бельгії, запропонував новий дослідницький напрям, присвячений:

- практикам та правовим формам ведення нотаріальної діяльності у партнерстві (partner-based notary practice);
- перевагам та ризикам такої моделі;
- прикладам правового врегулювання партнерств між нотаріусами у Франції, Бельгії, Німеччині;
- впливу нових форм організації на етичні стандарти, відповідальність і розподіл повноважень.

Віце-президентка КЕС Маріанна Папакіріяку анонсувала оновлення роботи над фундаментальною книгою «Спадкування» («SUCCESSIONS»), видання 2016 року, яка є спільним проектом CAE, CNUE та IRENE.

Оновлена редакція міститиме:

- аналіз законодавчих змін у сфері спадкового права в державах-учасниках;
- адаптацію змісту до нових європейських регламентів, особливо у транскордонному контексті;

- додаткові порівняльні таблиці, практичні кейси та судову практику.

Проект перебуває на стадії активної підготовки текстів з боку національних делегатів, фінальну редакцію планується представити у 2026 році.

Валентина Рубертеллі та Софі Потентье презентувало новий офіційний **Посібник МСЛН «Гендерна рівність»** із забезпечення гендерної рівності в нотаріаті, підготовлений у межах ініціативи МСЛН.

Основні аспекти:

- принципи **недискримінації** та **рівного доступу** до професії;
- рекомендації щодо **розширення лідерства жінок** у національних нотаріатах;
- приклади добрих практик з країн-членів МСЛН;
- заклик до національних палат запроваджувати **політики гендерного балансу** у представництві та навчанні.

Філіп Кас, Президент Міжнародного інституту нотаріальної історії (ІІН) презентував:

- свою діяльність, спрямовану на дослідження, збереження та популяризацію історії **нотаріату**;
- архівні проекти, співпрацю з університетами та історичними фондами;
- плани з цифровізації документів та створення **віртуального музею нотаріату**;
- запрошення до участі у спільних міжнародних дослідницьких ініціативах.

Скарбником, Блез Фелле, було представлено звіт про фінансову діяльність КЕС за останній період:

- підтверджено **стійкість бюджету** організації;
- проаналізовано витрати на дослідницькі проекти, організацію заходів і технічну підтримку;
- схвалено план фінансування на наступний рік з акцентом на **цифровізацію та розвиток освітніх програм**.

Завершилось пленарне засідання анонсуванням осінньої пленарної сесії в жовтні 2025 року (місце проведення буде підтверджено додатково).

Голова Комісії НПУ з міжнародного співробітництва СИБІГА С.Е.

09.06.2025